

HASZNOS TAPASZTALATOK

A hadosztály mozgó adatfeldolgozó pont működésének tapasztalatai

*Szenes Zoltán őrnagy
Schwebl Józsefné pa. és Sikes Jánosné kpa.*

Közel tíz éve,¹ hogy a vezetési folyamatok gépesítésének eredményeképpen a hadosztály hadtápvezetési ponton mozgó adatfeldolgozó pontot (MAFP-ot) rendszeresítettek. A gépi adatfeldolgozó pont (GAP) – a rendszeresítést követő néhány évtől eltekintve – kikerült a reflektorfényből. Megszoktuk az új gépi eszközöket és lasan elfelejtettük azok használatát. Legalábbis erre mutatnak az utóbbi évek negatív tapasztalatai. „Ma még több hadosztálynál ismételten jelentkező fogyatékoság a mobil adatfeldolgozó pontok kapacitás-kihasználatlansága.”² Egyre általánosabbá vált az a vélemény (s ez alól hadosztályunk sem volt kivétel), hogy a GAP elavult, programjai lassúak, törzsmunkában nem alkalmazhatók, továbbá, hogy a gépi adatfeldolgozás előkészítő munkája – éppen a szűkös idő miatt – nem illeszthető be a korszerű törzsmunka folyamatába. Meggyőződésünk, hogy ez a tudat alatti beidegződés, gátlás, passzív ellenállás károsan hatott a GAP alkalmazására, s hozzájárult annak a tarthatatlan helyzetnek a kialakulásához, amely végül is a GAP „alibi működtetésének” gyakorlatához vezetett. Úgy gondoljuk, nem szükséges tovább bizonygatni a helyzet anakronisztikus voltát: egyfelől adott a gépi adatfeldolgozás lehetősége, másfelől nem élünk ezzel a lehetőséggel. Ebből az alapállásból kiindulva vizsgáltuk felül mi is hadosztályunknál a központilag újonnan elnevezett Mozgó Adatfeldolgozó Pont (MAFP) működtetésével kapcsolatban kialakult gyakorlatot. Levontuk a megfelelő következtetéseket, újra-fogalmaztuk a MAFP működésével kapcsolatos követelményeket és feladatokat, és 1982 áprilisában a frontparancsnoki és törzsvezetési gyakorlaton a MAFP-ot már az új szellemben működtettük. Írásunkban a gyakorlaton szerzett tapasztalatokat kívánjuk közreadni.

A MAFP eredményes működése a szükséges feltételek megteremtésétől függ

Ahhoz, hogy a GAP-ot rendeltetésszerűen és a várt eredményességgel működtessük, egy sor bonyolult, nagyon fontos előkészítő, szervező és felkészítő munkát

¹ Kertai István ezds.: A középgépekkel felszerelt mobil adatfeldolgozó pontokról. Honvédelem 1973. 1. szám, 185. old.

² Csabai György ezds.: a „BAKONY-81” harcászati gyakorlat fontosabb hadtáp tapasztalatairól. Hadtápbiztosítás 1981. 3. szám, 76. old.

kell elvégezni. Már a felkészítésnél azt a szemléleti módot kell érvé- amely csak a célként kiltűzött eredmények realizálását fogadja el siker

A felkészítő munkát több irányba kell folytatni. Az előkészítő tevékenység egy részét magának a gépjárműnek, illetve a gépjárműben levő középgepek *technikai felkészítésére* kell irányítani. Ismeretes, hogy az adatfeldolgozó pont kettő darab ASCOTA-170/35-TM 20 szorzófejjel ellátott – könyvelőautomatával és egy HUNOR-157-158 asztali elektronikus számológéppel van ellátva, melyeket egy CSD-344 típusú törzsbuszba építettek be. Nyilvánvaló, hogy ezeket az eszközöket műszakilag, üzembiztonságilag át kell vizsgálni, az esetleges meghibásodásokat meg kell javítani, a hiányzó (elhasználódott) alkatrészeket pótolni kell. A feldolgozó középgepek karbantartásához a polgári Információ Technikai Vállalat szakszerelőjét kell igénybe venni. Az átlagnál jóval megalapozottabb technikai felkészítést az is indokolja, hogy a GAP-gépkocsi mozgósítási zárolt gépjármű, vagyis gyakorlatilag az állandó harcckészültség időszakában nincs „gazdája”, ami érződik is a gépjármű műszaki állapotán. Az a tapasztalatunk, hogy egy mindenre kiterjedő – gyakorlatot megelőző – technikai felkészítéssel az üzemeltetés alatti hibák több mint ötven százaléka megelőzhető.³

A felkészítés *másik irányát* a személyi állomány kiképzése képezi. Ezt a feladatot több csoportban és több ütemben célszerű elvégezni. Az egyik csoportot a könyvelőautomatákon dolgozó polgáriak (két fő) képezik, akik – mint a hadosztály számvitelirészleg dolgozói – üzemeltető állományként vesznek részt a gyakorlaton. Ezeknek a dolgozóknak át kell tanulmányozni mindazon programokat, programleírásokat, adatlapokat és eredménytáblázatokat, amelyek használata a gyakorlaton várható. Nagyon fontos, hogy a felkészítés ne csak elméleti jellegű legyen, hanem párosuljon gyakorlati feldolgozással is. A programok gyakorlati futtatása során ugyanis egyrészt kijönnek azok a kisebb-nagyobb rejtett hibák, amelyek megszüntetése hozzájárulhat az „éles” feldolgozás gyors végrehajtásához, másrészt a dolgozók tapasztalatot, jártasságot szereznek a könyvelésben. Ennek pedig nagy jelentősége van, mert egy begyakorolt és be nem gyakorolt dolgozó programfuttatása között – programtól függően – tíz-hatvan perces differenciák lehetnek. Naivitás lenne azt gondolni, hogy begyakorolt, felkészült dolgozók nélkül eredményesen lehet a MAFP-ot működtetni.

A másik csoportban a hadtáptörzs tisztjeit kell a várható feladatokra felkészíteni. Itt a kiképzésnek elsősorban a gépi adatfeldolgozás részükre *praktice megvalósuló előnyeinek megértésére* kell irányulnia. Ennek keretében a tisztekkel meg kell értetni, hogy a különböző programok részükre milyen adatokat biztosítanak, ehhez nekik milyen bemenő információt kell szolgáltatni, végül hogyan kell kitölteni és a GAP-nak szabályosan átadni a programok lefuttatásához szükséges adatlapokat. Lényeges a begyakorlásnál a résztvevők sokoldalú felkészítése, Nem lehet megelégedni azzal, hogy minden szolgálatiág-főnök *csak a saját* szakmai számvetéséhez szükséges adatlap kitöltéséhez értsen, hiszen a törzsmunka teammunka, megköveteli, egymás helyettesítését, kölcsönös munkavégzését is.

Itt jegyeznék meg – a tapasztalt egyik hiányosság alapján –, hogy a felkészítést a hadtáptörzs tisztjein kívül ki kell terjeszteni az egyesített technikai

³ Az adatok a „BAKONY-81” harcászati gyakorlaton és az 1982. évi frontparancsnoki és törzsvezetési gyakorlaton történt műszaki meghibásodások elemzéséből és összevetéséből származnak.

szolgálat hivatásos állományára is. A GAP-nak a rendeltetése ugyanis nemcsak az anyagi és egészségügyi biztosítási számvetések elkészítése, hanem a technikai, fegyverzeti, lőszerbiztosítási feladatok középgépes feldolgozása is. Márpedig megfelelő kiképzés nélkül a hadtápvezetési ponton tartózkodó többi szolgálatiág sem képes programokat alkalmazni. Nem vagyunk egyedül azon véleményünkkel, amely szerint a meglévő technikai (pl. kimutatás a gépjárműállomány várható veszteségéről és hadrafoghatóságáról) programok mellőzése nemcsak az új eszközök (a fegyverzeti szolgálat pl. három évvel ezelőtt áttért PTK 1096 elektronikus számológép használatára) alkalmazásával, hanem az alkalmazásra való felkészültség hiányosságaival is összefüggésben van. Erre utalnak az egyesített technikai szolgálat azon kezdeményezései (ezekkel a gyakorlat végén, a GAP sikeres működése után is találkozunk), amelyek szerint a gépi adatfeldolgozó pontot a technikai biztosítás tervezési munkájának gépesítésébe is célszerű bevonni. Ehhez a kérdéskörhöz adalékként kell felfogni azt a tény is, hogy az ötös számú programot (számvetés a gépkocsiszállítási szükségletre) a szállítatók felkészületlensége miatt (az adatlapok helytelen, vagy nem időbeni kitöltése következtében) nem tudtuk lefuttatni.

A felkészítő foglalkozásokat célszerű törzsfoglalkozások keretén belül, a hadtáptörzs és a számviteli részleg gépi adatfeldolgozó csoportja közreműködésével, koordináltan végeznünk. Mi például a frontparancsnoki és törzsvezetési gyakorlat előtt a kiképzést két ütemben végeztük el. Rövid elméleti alapozás után törzsgyakorlón – a feladatkidolgozással párhuzamosan – működtettük a GAP-ot és a lehetséges legtöbb programot futtattuk le. A gyakorlás során kijöttek az adatlapok kitöltésével, a programok feldolgozásával, az eredménytáblázatok hasznosításával kapcsolatos hibák és problémák, érezhetőek lettek a gépi adatfeldolgozás előkészítő munkájával korrigált munkarend együttműködési gondjai és nehézségei. Mindezen tapasztalatok birtokában a felkészítés második ütemében a feltárt problémák megszüntetésére, a hiányosan ismert területek megismerésére, a „problémás” programok tanulmányozására, többszöri próbafuttatására, valamint az újrendszerű törzsmunka begyakorlására fordítottuk a figyelmet. Ezeket a feladatokat a hadosztályparancsnok hadtáphelyettes harcászati kiképzési csoportja foglalkozásainak keretén belül végeztük el, melynek egy napján (a havi egynapos szakmai továbbképzés terhére) a számviteli részleg tábori adatfeldolgozó csoportja is részt vett. Ezzel a módszerrel elértük, hogy a gépi adatfeldolgozás egész folyamatát térben és időben beillesztettük a törzsmunka tágabb értelemben vett mechanizmusába, és kialakítottuk azokat a kapcsolatrendszereket, együttműködési mechanizmusokat, melynek eredményeképpen az adatlapokon rögzített bemenő információk a hadtáptörzs részére hasznosítható adatrendszerekké váltak. Ugyanis a MAFP által biztosított eredménytáblázatok tartalmilag teljesen megfelelnek azoknak a számvetéseknek, amelyeket a magyarázó szövegben a hadtápbiztosítási tervhez el kell készíteni.⁴ A begyakorlás után pontosítottuk a hadtáptörzs munkagrafikonjait, módosítottuk a törzs szolgálati személyeinek tevékenységi jegyzékeit és kidolgoztuk a GAP újrendszerű és begyakorolt munkavégzésének működési szabályait.

A felkészítés *harmadik irányát* a működtetéshez szükséges ún. járulékos feladatok képezik. Ezek közül is kiemelnénk az okmányok, az adat- és eredményla-

⁴ Vö.: Módszertani Útmutató a harc hadtápbiztosítás vezetésének megszervezésére és végrehajtására. 5. HDS. kiadvány, 1977. 99. oldal.

pok előkészítését, esetleges sokszorosítását, mivel a rendszerbelépést követően a központi nyomtatványellátás megszűnt. Azt tartjuk helyesnek, ha az eredménylapok elkészítését a számviteli részleg állománya végzi, az adatlapok előkészítését pedig a szolgálatiág-főnökök hajtják végre. Ezáltal biztosított a munkatérületek szerinti elkülönülés és a felelősség érvényesítése. A járulékos feladatokhoz tartozik még a MAFP áramellátása technikai feltételeinek megteremtése, a munkarend előzetes kialakítása, a gépkocsivezető, polgári műszerész igénylése, a női dolgozók munka- és pihenési feltételeinek megteremtése. Ezek a feladatok az előző felkészítési tevékenység csoportokhoz viszonyítva kis jelentőségűnek tűnnek, de megbízható megoldásuk nélkülözhetetlen az eredményes működéshez.

Végül a felkészítés, s általában a MAFP működtetésének irányításáról, vezetéséről szólnánk néhány gondolatot. A MAFP felkészítésével, funkcionáltságával kapcsolatos összes feladatot a hadtáp törzsfőnöknek kell végezni. Ez neki egyrészt deklarált funkciója,⁵ másrészt a hadtáptörzsből ő az a személy, (parancsnok hadtáphelyettesen kívül), aki hatalami-jogi helyzeténél fogva képes szervezési változásokat bevezetni, intézkedéseket kiadni, vagyis a MAFP működéséhez szükséges helyzetet, feltételeket, körülményeket megteremteni. Ezt azért hangsúlyoznánk, mert vannak olyan vélemények, melyek szerint a MAFP működtetésével kapcsolatos összes konkrét feladatot a hadtáp tervező-szervező tisztnek kell elvégezni. Úgy gondoljuk, hogy a hadtáp tervező-szervező tiszt nincs abban a helyzetben, hogy egyedül, az előjárók elvi irányításával megbirkózzon ezzel a bonyolult feladattal. Természetesen, amikor azt mondjuk, hogy a hadtáp törzsfőnök felelős ezért a feladatkörért, ez nem jelenti azt, hogy neki személyesen kell minden munkát elvégezni. Úgy ítéljük meg, hogy a felkészítés első és harmadik tevékenység csoportjéért a számviteli részlegvezetőnek, illetve a szakszolgálatiág-főnököknek kell felelni, még a felkészítés második tevékenységcsoportját – mivel kiképzési jellegűek, és összefüggnek hatásköri kérdésekkel – a hadtáp törzsfőnöknek célszerű személyesen irányítani. A munkakörök és a felelősség ilyen jellegű megosztása eredményesen biztosítja a MAFP működtetésével kapcsolatos feladatok végrehajtását, másrészt lehetővé teszi a hadtáp törzsfőnök másirányú – szintén sokoldalú és bonyolult – feladatainak elvégzését.

A gépi adatfeldolgozás tapasztalatai

A MAFP tizenkilenc programmal rendelkezik, melyből tizenöt hadtáp jellegű, négy pedig fegyverzeti és technikai vonatkozású program. A frontparancsnoki és törzsvetési gyakorlaton mi csak a hadtáp jellegű programokat alkalmaztuk, mivel a lőszerellátási programokat a fegyverzeti szolgálat – más gép- és programrendszerre való áttérés miatt – nem használja.

A gépi adatfeldolgozás sorrendjét – a parancsnok hadtáphelyettes elhatározásához szükséges adatok fontossági sorrendjének és a feldolgozás lehetséges ütemének függvényében – a feladattisztázás után a hadtáp törzsfőnök határozza meg, aki intézkedik a szolgálatiág-főnökök felé az induló adatlapok kitöltésének sorrendjére, valamint meghatározza a MAFP vezetője részére a feldolgozás rendjét és határidőit.

⁵ Lásd: Csapathadtáp Szabályzat az állandó harcalkészültség időszakára. I. rész a csapathadtáp megszervezésének, működésének és vezetésének alapjai. HM kiadás, 1978. 26. pont.

Az áprilisi gyakorlaton mi tizenhárom programot használtunk, melyek többségét mind az öt feladatnál lefuttattuk. A többszöri feldolgozás empirikus adatai alapján az egyes programok a következő átlagidő alatt dolgozhatók fel:

1. sz. program	Kimutatás a csapatok főbb anyagi mutatóiról	30 perc
2. sz. program	Számvetés az anyagi biztosításra (nagybani anyagi számvetés)	60 perc
4. sz. program	Terv a csapatok anyagi biztosítására (részletes anyagi számvetés)	80 perc
6. sz. program	Terv a csapok üzemanyag-ellátására	20 perc
7. sz. program	Üzemanyag-closztó a csapatok részére	30 perc
8. sz. program	Terv a csapatok élelmezési biztosítására	30 perc
9. sz. program	Számvetés a csapatok várható egészségügyi veszteségére és vérpótlószér szükségletére	25 perc
10. sz. program	Számvetés a csapatok sérültjeinek kiürítésére	5 perc
11. sz. program	Számvetés az orvosbrigád-szükségletre	10 perc
12. sz. program	Kimutatás a hadtáp összefoglaló jelentéséhez I. (egy javadalmazás súlyadatra és anyagi ellátottságra)	10 perc
13. sz. program	Kimutatás a hadtáp összefoglaló jelentéséhez II. (szállítótér és eü. helyzet)	5 perc
14. sz. program	Kimutatás a hadtáp összefoglaló jelentéséhez III. (hadtáp személyi és technikai veszteségek)	10 perc ⁶
15. sz. program	Menetszámvetés	15 perc

Az összes program feldolgozási ideje tehát 8–9 órát foglal magába, amely – ha figyelembe vesszük, hogy a MAFP a feladat megkapásától számított második órától kezdheti meg csak a munkáját – belefér a hadosztály hadtápbiztosításának teljes kidolgozására meghatározott tíz–tizenkét órás normatívákba. Ha figyelembe vesszük, hogy az alkalmazott programoknak csak hetven százaléka hadműveleti jellegű (vagyis olyan program, melynek adataira a hadtáptörzsnek a tervezés stádiumában feltétlenül szükség van), akkor a fenti időmennyiség tovább csökkenthető 5–6 feldolgozási órára. Ez a tiszta feldolgozási idő pedig még akkor is megfelel a legszigorúbb követelményeknek, ha a gépjavításokra, a közvetlen programelőkészítő munkára (adatok ellenőrzése, reciprokszámok kitöltése, súlyozási szorzók beírása stb.) teljes feldolgozási ciklusonként 1–1,5 órát számolunk.

Az idő szempontjából nagyon fontos a programok lefuttatási sorrendjének megválasztása. Nem lehet egy szigorú, állandónak vett feldolgozási sorrendet meghatározni (pl. elhatározzuk, hogy a feldolgozást a programszámok növekedési sorrendjében hajtjuk végre, vagy pl. először az anyagi biztosításhoz szükséges programokat, majd az egészségügyi biztosításhoz szükséges programokat dolgozzuk fel stb.). A feldolgozás sorrendjének rugalmasan alkalmazkodni kell a parancsnok határhelyettes elhatározásához szükséges adatok időbeni biztosításának követelményéhez, valamint a rendelkezésre álló adatok feldolgozásának lehetőségéhez. Mindezt úgy kell végezni, hogy a feldolgozás összigidőperiódusa a lehető

⁶ A hadtáp összefoglaló jelentések feldolgozási ideje csak egy egységre vonatkozik.

legkisebb legyen. Tapasztalataink szerint a feldolgozást célszerű először az egészségügyi számvetésekkel kezdeni (9., 10., 11. számú programok), mivel ezen programoknál a legkisebb a bemenő információk bizonytalansági tényezője, és az induló adatlapok húsz-harminc perces elszámolási munkával a feladat megkezdésétől számított 1,5–2 órán belül elkészíthetők. A második szakaszban a nagybani anyagi biztosítási számvetést (mint a parancsnok hadtáphelyettes elhatározásához nélkülözhetetlen adatokat biztosító programot), illetve a szakmai számvetéseket szolgáltató programokat célszerű lefuttatni. Az utolsó szakaszra kell hagyni a részletes anyagi számvetés és a szállítási számvetés elkészítését, hiszen ezen programok lefuttatásához már olyan bemenő információkra van szükség (pl. lőszerfogyasztási normák egységenként és feladatonként történő meghatározása, szállítási feladatok konkretizálása a csapatok részére stb.), amelyek kiszámítása és meghatározása már nagyon időigényes, és négy-hat órát vesz igénybe.

Fontos az adatlapok kitöltésénél, hogy az azonos típusú bemenő információkat lehetőleg mindig ugyanazon szolgálati személy végezze, mert az adatlapok kitöltésénél is – akárcsak a programok könyvelésénél – nagyon sokat számít a begyakoroltság. Mértük pl. a részletes anyagi biztosítási számvetés induló adatlapjának elkészítési idejét. A ruházati szolgálati főnök, aki meg volt bízva ezzel a feladattal, az adatlapot az első feldolgozáskor 1 óra 30 perc alatt, a második feldolgozáskor 1 óra 10 perc alatt, az ötödik feldolgozáskor 40 perc alatt készítette el. A kitöltés során ugyanis számtalan olyan apró fogás, módszer kristályosodott ki, amellyel időt lehetett megtakarítani, s amelyek összességében meggyorsították az adatlap elkészítési idejét, következésképpen csökkentették a feladat feldolgozási periódusát.

Lényeges mozzanatnak tartjuk a feldolgozás utáni ellenőrzés végrehajtását. Ezt a feladatot az illető szakfelelősnek kell elvégezni, aki – miután végrehajtotta az adatok verifikációját – értékeli, elemzi az elkészített számvetéseket és felhasználja azokat a harc szakbiztosítási terveinek elkészítéséhez. Az értékelés befejezése után pedig jelenti a hadtáp törzsfőnöknek, vagy a parancsnok hadtáphelyettesnek.

A gépi adatfeldolgozás időszükséglete szempontjából nagy jelentőséggel bír a gépek megbízható üzemeltetése. Erről már a felkészítés feladatainál szoltunk. A gyakorlat során az egyik gépünk összesen 2,5 órát állt meghibásodás miatt működésképtelenül, a másik viszont csak húsz percig volt üzemképtelen. A meghibásodásoknál bizonyos típushibákat fedeztünk fel (pl. érintkezők oxidálódása, matrixok, gyűjtőkiigazítók, stiftek, szénkefék elhasználódása), amelyek az ASCOTÁ-k üzemeltetésén kívüli tárolásával, illetve a hirtelen intenzív igénybevétellel vannak összefüggésben. Ennek a – véleményünk szerint alacsony – gépi meghibásodási aránynak az elérésében nagy szerepe volt a technikusnak, aki a folyamatos, napi karbantartó tevékenységével megelőzte a komolyabb meghibásodásokat.

Tanulságok, következtetések

A GAP gyakorlaton történt eredményes működése arról győzött meg bennünket, hogy az adatfeldolgozó pont – minden kikiáltott korszerűtlensége, működési nehézsége ellenére – a hadtápbiztosítás tervezésében igen nagy eredményességgel és hatásfokkal alkalmazható. Tapasztalataink szerint a középgépes programok alkalmazása mintegy egyharmadára–egynegyedére *csökkenti* a törzs manuális munkáját. Közvetett haszna még ennél is nagyobb, hiszen a gépi adatfeldol-

gozás révén nyert időt a tisztek a manuális munkánál értelmesebb, hasznosabb, konstruktívabb tevékenységre használhatják fel. Általánossá vált törzsünkben az a vélemény, hogy az áprilisi frontparancsnoki és törzsvezetési gyakorlat feladatait és követelményeit sokkal kisebb szellemi, idegi és fizikai fáradsággal tudtuk teljesíteni, mint az 1980 évi júliusi frontparancsnoki és törzsvezetési gyakorlatot.

Bebizonyosodott az is, hogy a GAP-pal eredményesen dolgozni csak a közép-gépes feldolgozás előnyeiben mélyen hívó és annak megvalósításáért töretlenül dolgozó kollektíva képes. „A számítógép pontosan olyan jó vagy rossz, mint az adatfeldolgozást végző személyzet...⁷ Ezért továbbra is nagyon fontosnak tartjuk azt a munkát, amely az ezzel kapcsolatos helyes szemléletmód és magatartás kialakításáért folyik.

A gyakorlat tapasztalatai rámutattak arra is, hogy az eredményes működéshez nélkülözhetetlen fontosságú előkészítő, szervező munkára, valamint a törzs belső munkarendjének gépi adatfeldolgozásnak megfelelő átalakítására van szükség. A sikeres működés feltételeit még a gyakorlat előtt meg kell teremteni.

Ugyanakkor azt is látjuk, hogy a MAFP követelmények szerinti funkcionál-tatásához – a helyi teendőkön kívül – célszerű lenne több kérdésre központilag is reagálni. Hosszú évek óta véglegesen kiapadt a gépi feldolgozás okmányait biztosító ellátási csatorna, ami arra készíti az alkalmazókat, hogy manufakturális módszerekkel pótolják a felhasznált bizonylatokat. Szükség lenne a programok korszerűsítésére, gyorsítására, illetve a még „érintetlen” hadtáp szolgálatiágakra (pl. ruházati szolgálat, egészségügyi anyagi szolgálat) és területekre való kiterjesztésére. A technikai programok alkalmazásához pedig programleírásokra és nyomtatványokra lenne szükség.

Mindezen kérdések megoldása hozzásegítené bennünket közös ügyünk, a vezetés-gépesítés munkájának további kiszélesítéséhez.

⁷Lásd: Mórocz Lajos vörgey.: A csapatvezetés gépesítésének helyzetéről. Honvédelem, 1973. I. szám. 150. oldal.